

Raport për Standardin e Minimumit Jetik në Shqipëri

2020

Një nga parimet e Axhendës së Kombeve të Bashkuara 2030 është progresi drejt Objektivave të Zhvillimit të Qëndrueshëm, duke ju kushtuar vëmendje të veçantë individëve dhe familjeve të varfëra. Qeveria shqiptare, në këtë kuadër dhe në përputhje me Strategjinë Kombëtare për Zhvillim dhe Integrim 2015-2020 dhe Dokumenti Politik për Përfshirjen Sociale 2016-2020, ka nisur një reform të sistemit të mbrojtjes shoqërore duke investuar në hartimin e një legjislacioni të ri në këtë fushë dhe ndërtimin e mekanizmave për të siguruar një sistem efektiv të mbrojtjes sociale.

Të dhënat tregojnë që megjithëse varfëria relative ka ardhur në një ulje të pakonsiderueshme prej në vitet 2017-2018 nga 23.7 në 23.4 në vitin 2018, përqindja e popullatës që janë në rrezik varfërie ose jetojnë me të ardhura shumë të ulëta është 49% , që do të thotë se pothuajse gjysma e popullsisë jetojnë në kushte shumë të vështira ekonomike.

Megjithëse masa e pagesës së Ndhmës Ekonomike vazhdon të jetë më e ulëta në Evropë dhe në rajon, ka një tregues pozitiv sa i përket ndikimit që kjo transfertë ka mbi individët dhe familjet e varfëra që përfitojnë nga kjo politikë për vitet 2017-2018 , që do të thotë se kjo politikë ndikon në mënyrë të drejtpërdrejtë për zbutjen e varfërisë dhe duhet përmirësuar për të siguruar rezultatin e synuar.

Qëllimi i këtij raporti është të bëjë një vlerësim të situatës ekonomike, ligjore dhe sociale sa i përket situatës së mospërcaktimit të minimumit jetik si përkufizim dhe si bazë jo vetëm për Ndhmën Ekonomike, por edhe për politikën e tjera në mbështetje të individëve dhe familjeve të varfëra në Shqipëri.

Objektivat e studimit janë: i) të bëjë një panoramë aktuale të situatës ekonomike dhe të varfërisë në Shqipëri dhe të projektojë një nivel të minimumit jetik; ii) të eksplorojë zhvillimet e legjislacionit në Shqipëri sa i përket mbrojtjes sociale dhe të vlerësojë nëse këto zhvillime përputhen me parimin e “jetës me dinjitet”; iii) të analizojë politikën aktuale për ndihmën ekonomike dhe ndikimin e saj në zbutjen e varfërisë dhe riintegrimin e grupeve të cënueshme; iv) të ofrojë rekomandime për përmirësimin e ndikimit të NE në zbutjen e varfërisë dhe riintegrimin e përfituesve të NE.

Gjetjet kryesore

Nga analiza e legjislacionit shqiptar në tërësi rezulton se minimumi jetik është një normë ligjore që buron nga të drejtat kushtetuese të qytetarëve. Edhe pse koncepti i minimumit jetik është i

parashikuar prej më tepër se 2 dekadash si një normë kufizuese për mbrojtjen e burimit të të ardhurave, kryesisht të punëmarrësve, mungojnë aktet nënligjore që përcaktojnë masën e minimumit jetik dhe përshtatjen e kësaj mase në planin kohor.

Kjo mangësi shërben si një premisë për standarde të dyfishta në mbrojtjen e të drejtave themelore të shtetasve në lidhje me garancitë që ofron legjislacioni përsa i përket minimumit jetik. Fusha praktike ku haset më së shumti kjo mangësi është fusha e ekzekutimit të detyrueshëm të detyrimeve monetare mbi pagat e punëmarrësve me të ardhura të ulta. Proceset ekzekutive mund të shkaktojnë rënien e kategorive të tilla të punëmarrësve në varfëri të skajshme nëse paga e tyre nuk mbrohet nga një minimum i paprekshëm.

Megjithë përpjekjet e lavdërueshme të qeverisë shqiptare për të reformuar sistemin e mbrojtjes sociale, mungon përkufizimi i minimumit jetik në legjislacionin për mbrojtjen sociale, gjë që ndikon në hartimin e politikave për mbrojtjen sociale, sidomos në përcaktimin e qartë të qëllimit të tyre.

Sipas vlerësimeve të deritanishme, masa e NE-së nuk ka pësuar rritje pas reformës. Masa e NE nuk është e mjaftueshme për të mbuluar shpenzimet për ushqimin por edhe për aktivitete të tjera të zhvillimit njerëzor për individët dhe familjet kur ata kanë nevojë.

Fëmijët dhe familjet e mëdha janë më të varfërat dhe grupet më të rrezikuara për të rënë në varfëri. Megjithë vëmendjen e rritur dhe ndryshimin e masës së NE për këto grupe, ky ndryshim ka qënë minimal dhe pa ndikim për daljen e tyre nga varfëria.

Kategorizimi, që bëhet për individët dhe familjet që mund të përfitojnë NE, në legjislacionin për NE dhe përfitimin e saj është shumë i detajuar dhe i komplikuar duke krijuar mundësi që individë apo familje të caktuara të mos përfitojnë nga skema.

Investimi në politika të tjera, si politika e arsimit, shëndetit apo punësimit që konsiderohen si politikat që ndikojnë më shumë në zbutjen e varfërisë dhe daljen nga varfëria, nuk ka ardhur në rritje, përkundrazi është më i ulëti në rajon.

Bzuar në analizën e kryer në interes të këtij raporti, nxjerrim përfundimin se vlera e minimumit jetik për vitin 2019 në Shqipëri është përafërsisht 17, 875 Leke.

Vlera e përlogaritur në këtë studim e minimumit jetik në Shqipëri është 9,9 % më e lartë sesa pensioni minimal për zonat urbane, 37,5 % më e lartë se pagesa e papunësisë dhe rreth 3 herë më e lartë se ndihma ekonomike, ndërsa është 45,5 % më e ulët sesa paga minimale.

Rekomandimet

Është e rëndësishme që vakumi normativ i përcaktimit të minimumit jetik duhet të përfundojë sa më parë në mënyrë që të vendoset një standard normativ me efekte të drejtpërdrejta në politikat sociale dhe ekonomike, si dhe të sigurohen garancitë e qytetarëve në drejtim të

sigurimit të mjeteve të tyre të jetesës. Minimumi Jetik duhet të sigurojë jetesë dinjitoze me shërbimet bazike dhe duhet t'u mundësojë njerëzve që të marrin pjesë aktive në shoqëri, pavarësisht nga aftësia e tyre për të punuar. Minimumi jetik duhet të bëhet një pjesë kryesore e sistemit kombëtar të mbrojtjes shoqërore dhe shëndetësore. Raporti sugjeron ndryshimin e Ligji Nr. 57/2019 "Për asistencën sociale në Republikën e Shqipërisë" dhe përfshirjen si dispozitë të veçantë përkufizimin e minimumit jetik.

Legjislacioni duhet të parashikojë format dhe mjetet se si duhet të aplikohet ky minimum deri sa të mundësojë që çdo qytetar të përfitojë lehtësisht një garanci të tillë dhe mos mjaftohet vetëm me përcaktimin e vlerës shifrore të këtij koncepti.

Në formulimin e minimumit jetik të merret në konsideratë dhe të vlerësohet drejt objektivi i sigurimit të ekzistencës së individit në përputhje me dinjitetin njerëzor të parashikuar në Kushtetutë dhe në ligj, në mënyrë të tillë që individit, përpos një jete dinjitoze, t'i mundësohet akses minimal në jetën kulturore, sociale dhe politike.

Përlllogaritja e minimumit jetik dhe masa e tij duhet të jetë bazë për masën e NE dhe pagesën për Aftësinë e Kufizuar. Rritja e pagesës së NE është e nevojshme që bëhet dhe të reflektojë nevojat e individëve dhe familjeve jo vetëm për ushqim por edhe për aktivitete të tjera të zhvillimit njerëzor.

Të thjeshtëzohet kategorizimi i individëve dhe familjeve që mund të përfitojnë nga skema e NE duke synuar mospërrjashtimin e kategorive apo nënkategorive.

Të hartohet dhe miratohet metodologjia për llogaritjen e minimumit jetik në Republikën e Shqipërisë, që të shërbejë si udhërrëfyes dhe referencë zyrtare për llogaritjen periodike të Minimumit Jetik. Kjo metodologji dhe institucionet që do caktohen për ta hartuar atë duhet të mbajë parasysh, por jo të kufizohet: Parimet bazë të mbulimit me mjete financiare; Qasje të përbashkëta, të integruara dhe unike ndaj minimumit jetik; Përcaktojë kërkesat e përbashkëta për informacion për të adresuar nevojat e grupeve në nevojë.

Minimumi jetik të përdret në themel të hartimit të Politikave Sociale për shtresat në nevojë. Minimumi jetik të përdoret si referencë për të përcaktuar pensionin minimal urban dhe rural, pagën minimale, ndihmën ekonomike dhe pagesën e papunësisë